

ΔΟΜΗ του 7^{ου} Μαθήματος

1. Εισαγωγή: Επιστήμη και Φιλοσοφία της Επιστήμης
2. Το ζήτημα της επιστημονικής μεθοδολογίας: επιστημονικότητα
  - Αντικειμενικότητα/διϋποκειμενικότητα
  - Ορθολογικότητα
  - Εμπειρικότητα
  - Θεωρητική θεμελίωση (καθολικότητα, νομοτέλεια!)
3. Η μεθοδολογική διαμάχη μεταξύ ανθρωπιστικών/φυσικών επιστ.

ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Στο 1: Εισαγωγή. Επιστήμη και Φιλοσοφία της Επιστήμης

Θεαίτητος (Πλάτωνα): «έστιν ούν επιστήμη δόξα αληθής μετά λόγου»
20^{ου} αιώνα → φιλοσοφία της επιστήμης

Γενική έννοια της επιστημονικά έγκυρης γνώσης
η μεθοδικά εξαγόμενη και θεωρητικά θεμελιωμένη γνώση

Μέθοδος: εξασφαλίζει την εγκυρότητα στην συγκέντρωση των
δεδομένων και στον τρόπο που η κάθε επιστήμη τα
συστηματοποιεί.

Η σύγχρονη φιλοσοφία της επιστήμης έχει ως στόχο την λογική διασάφηση και
συστηματοποίηση της μεθοδολογίας των επιστημών, ώστε να διατυπώσει μια μετά-
θεωρία για την φύση, τις μεθόδους και την εγκυρότητα των επιστημών.

Στο 2: Το ζήτημα της επιστημονικής μεθόδου

Βασικές αρχές της επιστημονικής μεθοδολογίας είναι:

- **Αντικειμενικότητα/διϋποκειμενικότητα**
κρίση/πρόταση που ισχύει ανεξάρτητα από την επίδραση παραγόντων της
ατομικότητας του υποκειμένου, δηλ. παραγόντων που προέρχονται από την
ιδιοσυγκρασία, τα πιστεύω, την ιστορική στιγμή, τις ικανότητες κλπ. του
κάθε ερευνητή
π.χ. κανόνες παρατήρησης, κανόνες εμπειρικού ελέγχου
- **Ορθολογικότητα**
κανόνες συλλογισμού, π.χ. σωστή συναγωγή συμπερασμάτων από
προτάσεις που έχουν ελεγχθεί ως αληθείς, λογική σύνδεση για την

αιτιολογήση των προτάσεων που δεχόμαστε ότι ισχύουν σε μια επιστήμη, είτε αυτές είναι γενικές (π.χ. νόμοι της φύσης) είτε ενικές (π.χ. πρατηρησιακές προτάσεις).

- **Εμπειρική**

Οι προτάσεις μιας εμπειρικής επιστήμης οφείλουν να μας δηλώνουν κάτι για τον κόσμο μας, για κάποια περιοχή της πραγματικότητάς μας, δηλ. να έχουν κάποιο εμπειρικό περιεχόμενο. =>

Η αλήθεια τους πρέπει να ελέγχεται βάσει στοιχείων της παρατήρησης.

- **Θεωρητική θεμελίωση (καθολικότητα, νομοτέλεια!)**

Η επιστήμη στην πλέον προηγμένη της μορφή διατυπώνει θεωρίες που περιέχουν καθολικούς νόμους, που επιτρέπουν την εξήγηση ενός φαινομένου του εμπειρικού μας κόσμου καθώς και την πρόβλεψη.

Στο 3: Οι ανθρωπιστικές επιστήμες: κατανόηση-ερμηνεία

- **Αντικειμενικότητα?**

Η συμπλήρωση της ενότητας προέρχεται ενεργητικά, «συμπληρώνεται» από το υποκείμενο που κατανοεί! (βλ. Ντίλταϊ, «Η γένεση ...», παρ. 30
Φαίνεται να υπάρχει εξάρτηση από το υποκείμενο;!

- **Ορθολογικότητα?**

Η σύνθεση των επί μέρους στοιχείων σε ενότητα οδηγεί σε κύκλο «μέρους-όλου». Ερμηνευτικός κύκλος => φαύλος;!

Υπάρχει εδώ λήψη ζητούμενου;! Παραβιάζεται ο κανόνας για τον ανεξάρτητο έλεγχο της αλήθειας των προτάσεων μιας επιστήμης?

- **Εμπειρική?**

Στην κατανόηση/ερμηνεία απαιτείται συστηματικά η υπέρβαση του παρατηρήσιμου και η συμπλήρωση και οργάνωσή του βάσει μη-παρατηρήσιμων στοιχείων, όπως σκοποί, προθέσεις, νοήματα, σημασίες. Παραβιάζεται εδώ το αίτημα της εμπειρικότητας;

- **Θεωρία- θεωρητική συστηματοποίηση?**

Η κατανόηση/ερμηνεία αφορά εξατομικευτική γνώση, δηλ. γνώση ενός συμβάντος στην απολύτως εξατομικευμένη ιστορική (χώρου/χρόνου συνθηκών) σημασία του, δηλ. στην ατομικότητα και μοναδικότητά του. Είναι δυνατές οι ανθρωπιστικές επιστήμες ως επιστήμες θεωρητικές;

Τα προβλήματα που φαινόταν να παρουσιάζει η μεθοδολογία των ανθρωπιστικών επιστημών έναντι των κριτηρίων επιστημονικότητας που είχε ορίσει η φιλοσοφία της επιστήμης, οδήγησαν από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα και εξής σε μια μεθοδολογική διαμάχη μεταξύ ανθρωπιστικών και φυσικών επιστημών.

Στην επόμενη ενότητα θα ασχοληθούμε ειδικά με την ιστορία και την ανάλυση της μεθόδου της ερμηνείας.

1. Εισαγωγή: Επιστήμη και Φιλοσοφία των Επιστημών

Στην συνέχεια θα παρουσιάσουμε σύντομα το μεθοδολογικό πρότυπο των φυσικών επιστημών, προκειμένου να γίνουν σαφείς οι διαφορές έναντι της ερμηνευτικής μεθόδου των επιστημών του ανθρώπου. Το πρότυπο αυτό προσανατολίσθηκε στην έννοια της επιστημονικής γνώσης, όπως αυτή διαμορφώθηκε με την ανάπτυξη των εμπειρικών επιστημών στην Νεωτερικότητα σε εμπειριστική και ορθολογιστική βάση, θεμελιώθηκε φιλοσοφικά με την καντιανή γνωσιολογία και επικράτησε στην πορεία της Φιλοσοφίας της Επιστήμης του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα ως κυρίαρχο πρότυπο *επιστημονικότητας εν γένει*.

Σύμφωνα με αυτό, ως επιστημονική γνώση θεωρείται η γνώση που εξάγεται σύμφωνα με κανόνες έρευνας (μεθόδους), οι οποίοι εξασφαλίζουν την ορθολογικότητα της ερευνητικής διαδικασίας και την αντικειμενικότητα των πορισμάτων μέσω καθορισμένων κριτηρίων για την ισχύ των προτάσεων και τέλος - στις πλέον προηγμένες περιπτώσεις μεταξύ των επιστημών όπως π.χ. στην φυσική-, την θεωρητική συστηματοποίηση των πορισμάτων της στο πλαίσιο καθολικών νόμων. Στην περίπτωση των εμπειρικών επιστημών, δηλαδή εκείνων που έχουν ως αντικείμενό τους περιοχές της πραγματικότητάς μας (και επιστήμες αυτής της κατηγορίας είναι τόσο οι επιστήμες της φυσικής όσο και της ιστορικής πραγματικότητας)⁷ τίθεται επί πλέον ο μεθοδολογικός όρος της **εμπειρικότητας**: οι προτάσεις που διατυπώνουν οι εμπράγματα⁸ επιστήμες για τον κόσμο οφείλουν να τεκμηριώνονται εμπειρικά, δηλαδή βάσει δεδομένων της εμπειρίας.

Συνοψίζοντας: ως επιστημονικά έγκυρη γνώση θεωρείται εν γένει η

⁶ Για το θέμα, βλ. την σύμφωνη θέση του Δ. Υφαντή στο «Εισαγωγή του μεταφραστή», σελ. 21-25

⁷ Τις ονομάζουμε «εμπειρικές» ή «εμπράγματα» σε αντιδιαστολή με επιστήμες όπως η λογική ή τα μαθηματικά, τις οποίες ονομάζουμε «τυπικές», επειδή οι προτάσεις τους δεν αναφέρονται στον κόσμο, αλλά αληθεύουν αναλυτικά, σύμφωνα με κανόνες και ορισμούς που θέτει η θεωρία τους αξιωματικά.

⁸ Επιστήμες, των οποίων οι προτάσεις μας δίνουν πληροφορία για τον κόσμο, που αξιώνουν δηλαδή, ότι με κάποιον τρόπο αντιστοιχούν με τα πράγματα του κόσμου, στα οποία αναφέρονται, ώστε να γνωρίζουμε κάτι που αληθεύει για αυτά.

(κάθε. ερευνητής) είναι σε θέση να εξαγάγει τα ίδια πορίσματα ακολουθώντας την μεθοδολογία της επιστήμης του και είναι σε θέση να παρακολουθήσει την διαδικασία ελέγχου των πορισμάτων αυτών. Υπ' αυτήν την έννοια αντικειμενική είναι η επιστημονική γνώση στον βαθμό που ισχύει διυποκειμενικά, δηλ. εξ ίσου για κάθε άτομο που μετέχει της επιστημονικής διαδικασίας. Η έννοια της αντικειμενικότητας διευκρινίζεται σήμερα ως διυποκειμενικότητα. Πράγματι οι κανόνες της επιστημονικής μεθόδου είναι έτσι, ώστε αφ' ενός να επιτρέψουν σε κάθε μέλος της επιστημονικής κοινότητας τον έλεγχο των πορισμάτων και αφ' ετέρου να οδηγούν κάθε ερευνητή που θα τους τηρήσει από το ίδιο σημείο εκκίνησης στα ίδια αποτελέσματα. Τέτοιοι κανόνες είναι οι κανόνες που προσδιορίζουν τους όρους της επιστημονικής παρατήρησης και συγκέντρωσης ^{ή δεδομένων} και οι κανόνες του πειράματος, του ελέγχου των παρατηρήσεων, ^{επιχειρημάτων} προτάσεων και θεωριών, οι κανόνες μέτρησης (όταν πρόκειται για ποσοτικές επιστήμες), και ^{και βεβαίως σε θεμελιώδη επίπεδα} λογικής συνέπειας, ^{επιπέδου αλληλεπίδρασης των καρδιών}

6. Ορθολογικότητα

Και το αίτημα της ορθολογικότητας εξασφαλίζει την διυποκειμενικότητα της ερευνητικής διαδικασίας και της επιστημονικής επιχειρηματολογίας. Ειδικά η τήρηση των κανόνων της λογικής εξασφαλίζει την μετάβαση από αληθείς προτάσεις (ακριβέστερα: από προτάσεις, τις οποίες αποδέχεται η επιστημονική κοινότητα ως αληθείς) με αναγκαίο τρόπο σε επίσης αληθή συμπεράσματα. Στην περιοχή της ^{και της επιστημονικής έρευνας} επιστήμης δεν επιτρέπονται έτσι λογικά άλματα, επιχειρηματολογικά κενά και γενικά ^{σταθμά} ανιορθολογικές προτάσεις. Ένα πόρισμα που έχει προκύψει π.χ. από μια μαντεία ή από την ερμηνεία των σχημάτων του ινδουιστικού του καφέ δεν είναι αποδεκτό ως επιστημονική υπόθεση ή πρόβλεψη. ^{π.χ. της ροής παρακίχης ενώ γλυτζανού} Εφόσον δεν είναι δυνατόν να καταδειχθεί με λογικά συνεκτικό τρόπο η σχέση ~~των σχημάτων του καφέ~~ με το προβλεπόμενο γεγονός. Αλλά και σε ολιγότερο θεαματικές περιπτώσεις η παραβίαση κανόνων της λογικής και της ορθολογικής επιχειρηματολογίας οδηγεί ^{έξω} της περιοχής της επιστήμης, όπως π.χ. όταν κάποιος ισχυρίζεται ταυτοχρόνως ένα πράγμα και το αντιθετό του ή όταν κάποιος χρησιμοποιεί (σιωπηρά) ^{ήδη} ως προϋποθέσεις μιας απόδειξης εκείνες τις προτάσεις, τις οποίες προτίθεται να αποδείξει κίχης.

7. Εμπειρικότητα

Όπως προανέφερα το θέμα της εμπειρικής βάσης της επιστήμης αποτέλεσε ένα συνεχές ζήτημα στην ιστορία της σύγχρονης επιστημολογίας. Το ζήτημα αυτό μπορεί να τεθεί από δύο απόψεις: α) από την άποψη της εμπειρικής βάσης της επιστήμης γενικά και β) από την άποψη του εμπειρικού ελέγχου των επιστημονικών προτάσεων και θεωριών. Όπως ανέφερα στην παράγραφο α1 σχετικά με την αντικειμενικότητα της επιστημονικής γνώσης, η ιδέα ότι υπάρχουν άμεσα δεδομένα των πραγμάτων, τα οποία αποτελούν το εμπειρικό θεμέλιο των επιστημών που έχουν ως αντικείμενο τον πραγματικό κόσμο, δεν στάθηκε δυνατόν να αποσαφηνισθεί. Ακόμη και το πλέον στοιχειώδες εμπειρικό δεδομένο (π.χ. η αίσθηση

κάποιου χρώματος ή η αίσθηση κάποιας πίεσης που ασκείται στην επιφάνεια της παλάμης μας από μια πέτρα κλπ.) δεν ταυτίζεται με το απλό ερέθισμα των αισθητηρίων οργάνων αλλά προκύπτει ως αποτέλεσμα της διεργασίας του υλικού του ερεθίσματος αυτού με την βοήθεια νοητικών σχημάτων και λειτουργιών. Έτσι η γνωσιολογική έννοια της εμπειρικότητας εγκαταλείφθηκε και έδωσε στην σύγχρονη επιστημολογική συζήτηση την θέση της σε μια καθαρά μεθοδολογική διάκριση: ως εμπειρικά δεδομένα για μια επιστήμη θεωρούνται εκείνα τα στοιχεία για τα αντικείμενα, που προϋποτίθενται ως γνωστά κατά την μελέτη ενός φαινομένου και την διατύπωση μιας θεωρίας ή πάντως ως «εύκολα» ή «άμεσα» διαπιστώσιμα. Τα εμπειρικά δεδομένα μιας επιστήμης είναι όλα εκείνα ^{γενικά} στοιχεία που περιγράφουν απλώς το φαινόμενο, στο οποίο αναφέρεται η επιστήμη αυτή, χωρίς να το ερμηνεύουν ή να το εξηγούν αιτιολογικά. Μια τέτοια έννοια για την εμπειρική βάση των επιστημών είναι καθαρά μεθοδολογική, διότι αναφέρεται απλώς στον τρόπο χρήσης ορισμένων στοιχείων που διαθέτει ο επιστήμονας, στον ρόλο που παίζουν τα στοιχεία αυτά κατά την οικοδόμησή του συνόλου της επιστήμης και όχι στον τρόπο με τον οποίον αυτά εξασφαλίζονται, δηλαδή στο τρόπο, με το οποίο τα αντικείμενα έχει πρόσβαση στα στοιχεία αυτά.

δ) Καθοδικότητα: γενική - θεωρία - εξήγηση

Αν τώρα η έννοια της μεθόδου αναφέρεται κυρίως στον τρόπο με τον οποίον η επιστημονική έρευνα αντιμετωπίζει και επεξεργάζεται τα δεδομένα της εμπειρίας, με την έννοια της θεωρίας διεισδύουμε ^{ή τον} ένα χώρο, ο οποίος αν και ευρίσκεται στο επίκεντρο της επιστημονικής δραστηριότητας ξεπερνά ωστόσο τον χώρο της εμπειρίας. Με την διατύπωση θεωριών η επιστήμη υπερβαίνει τα εμπειρικά δεδομένα, που εξασφαλίζει με την μέθοδο της παρατήρησης, του πειράματος, της ανάλυσης και κατάταξης κλπ. ως προς τα εξής σημεία:

- 1) Προχωρεί από ένα πεπερασμένο αριθμό παρατηρήσεων στην διατύπωση γενικών προτάσεων για τα φαινόμενα που εξετάζει (γενικότητα).
- 2) Στις προτάσεις αυτές συνδέονται οι παράγοντες που επηρεάζουν ένα φαινόμενο με κάποια σχέση αναγκαιότητας ή νομοτέλειας μεταξύ τους έτσι, ώστε όχι μόνο να δίδεται μια αιτιολογική εξήγηση ενός φαινομένου, αλλά
- 3) υπό την πρόθεση επαρκών δεδομένων να είναι βάσει των «νόμων» αυτών δυνατή η πρόβλεψη μελλοντικών φαινομένων της αυτής κατηγορίας.

3. Η μεθοδολογική διαμάχη μεταξύ φυσικών και ανθρωπιστικών επιστημών (το μεθοδολογικό πρόβλημα των ανθρωπιστικών επιστημών)
Είναι γνωστό ότι η σύγχρονη θεωρία της επιστήμης, όπως αυτή αναπτύχθηκε στους κόλπους της αναλυτικής φιλοσοφίας από τις πρώτες δεκαετίες του αιώνα μας δεν μπόρεσε να εντάξει στα μοντέλα που ανέπτυξε για την επιστημονική γνώση τους τρόπους και τις μεθόδους, με τις οποίες εργάζονται οι λεγόμενες ανθρωπιστικές επιστήμες. Προερχόμενη από τους επιστημολογικούς και μεθοδολογικούς προβληματισμούς των ραγδαία αναπτυσσόμενων φυσικών επιστημών (οι πρώτοι εκπρόσωποί της ήσαν εξ άλλου οι ίδιοι φυσικοί)⁶ η σύγχρονη θεωρία της επιστήμης προσανατολίσθηκε κατά κύριον λόγον προς το παράδειγμα των επιστημών αυτών, των οποίων τις μεθόδους και λειτουργίες εξήτησε να αποσαφηνίσει και να θεμελιώσει πάνω σε ενιαία συστηματική βάση. Όπως ήτο φυσικό, ως αφετηρία αυτού του μεθοδολογικού στοχασμού εχρησίμευσαν πρώτιστα οι προ-συστηματικές (διαισθητικές) ιδέες και απόψεις που επικρατούσαν στον χώρο των επιστημών αυτών

σχετικά με το θεωρητικό έργο και τις μεθόδους των. Σύμφωνα με τις ιδέες αυτές η επιστήμη απεικονίζει σ' ένα σύστημα καθολικά αιτιώμενων αντικειμενικά ισχυουσών προτάσεων, υποκειμένων σε εμπειρικό έλεγχο, την πραγματικότητα. Αποστολή της θεωρίας της επιστήμης είναι η λογική ανακατασκευή του συστήματος αυτού.

Στις απόψεις ^{αυτές} δεν φαίνεται όμως να ανταποκρίνεται μια μεγάλη ομάδα επιστημών. Πρόκειται βέβαια για τις ανθρωπιστικές επιστήμες ως επιστήμες αναφερόμενες σ' εκείνα τα αντικείμενα του εξωτερικού μας κόσμου, τα οποία αποτελούν πραγματώσεις της ανθρώπινης προθετικότητας και λειτουργούν ως μνημεία της ανθρώπινης ατομικής ή συλλογικής πνευματικότητας και τα οποία οι επιστήμες αυτές εξετάζουν πρώτιστα ως τέτοια και ως τέτοια επιδιώκουν να τα καταστήσουν αντικείμενο επιστημονικής

⁶ Η κεντρική προσωπικότητα του κύκλου της Βιέννης, ο Moritz Schlick, μαθητής του μεγάλου φυσικού Max Planck, είχε αποκτήσει ήδη όνομα ως φυσικός στα παντήσια του Ρόζακ και του Κιένου, όταν μεταβαίνει το 1922 στην Βιέννη ως καθηγητής της φιλοσοφίας και θεωρίας των φυσικών. Φυσικοί ήσαν επίσης και ο Philipp Frank και ο Rudolf Carnap.

γνώσης και συστηματοποίησης. Στην προσπάθειά τους αυτήν οι ανθρωπιστικές επιστήμες ανέπτυξαν νοητικά σχήματα, μεθόδους και λειτουργίες, που δεν φαίνεται να συμβιβάζονται με τους όρους του παραδοσιακού μοντέλου της θεωρίας των επιστημών.

Στην πλέον χαρακτηριστική λειτουργία τους όμως, δηλαδή στην ερμηνεία των ανθρώπινων έργων ως εκφραστικών κάποιων κινήτρων και προθέσεων ή κάποιων στόχων σήμανσης, οι επιστήμες αυτές φαίνεται να αποκλίνουν από τον κανόνα επιστημονικότητας κατά τρόπον ώστε να χωρίζονται με ένα αγεφύρωτο χάσμα από τις φυσικές επιστήμες. Συγκεκριμένα:

1α. Στο αίτημα της εμπειρικότητας αντιτίθεται η προθετικότητα ως η ιδιαίτερη άποψη υπό την οποία συγκροτείται το αντικείμενο των ανθρωπιστικών επιστημών. Η έννοια της προθετικότητας αναφέρεται σε παράγοντες όπως «προθέσεις», «στόχους» αλλά και «νοήματα», «σημασίες» κλπ. Οι παράγοντες αυτοί δεν είναι προσβατοί μέσω των αισθήσεων, δεν μπορούμε π.χ. να έχουμε άμεση αισθητηριακή αντίληψη των στόχων, τους οποίους επιδιώκει κάποιος με μια συγκεκριμένη πράξη. Τίθεται λοιπόν εδώ το ερώτημα. πώς είναι δυνατή μια επιστημονικά διασφαλισμένη γνώση τέτοιου είδους παραγόντων.

1β. Στο αίτημα της αντικειμενικότητας αντιτάσσεται στις ανθρωπιστικές επιστήμες η αρχή μιας ουσιαστικής εξάρτησης της ερμηνείας από το εμπειρικό υποκείμενο, δηλαδή από τις γνωστικές προϋποθέσεις, την συγκεκριμένη ¹⁶θέση ~~από την οποία~~ αλλά ακόμη και από την απόλυτη ιδιαιτερότητα του εκάστοτε ερμηνευτή. Μια τέτοιου είδους εξάρτηση προφανώς δεν καλύπτεται από την κριτική έννοια της διυποκειμενικότητας. Έτσι στον αντικειμενικό ή διυποκειμενικό και άρα α-χρονικό χαρακτήρα του επιστημονικού λόγου αντιτίθεται ένας μη αναγώγιμος παράγων υποκειμενικότητας και ιστορικότητας της ερμηνείας.

2. Στο αίτημα της αναφοράς των επιστημονικών προτάσεων σε κάποιο επίπεδο εμπειρικής περιγραφής φαινομένων αντίκειται από την πλευρά της ερμηνείας μια συστηματικά επιβαλλόμενη υπέρβαση της εκάστοτε εμπειρικής βάσης. Έτσι προκύπτει εδώ ένα πρόβλημα εμπειρικότητας που δεν εξηγείται όπως στην μεθοδολογία των φυσικών επιστημών από τον επαγωγικό χαρακτήρα των φυσικών νόμων, δεδομένου ότι οι ερμηνευτικές προτάσεις δεν είναι προτάσεις γενικές αλλά ειδικές. Την υπέρβαση αυτή, δηλαδή την διάκριση δύο επιπέδων του λόγου στις ανθρωπιστικές επιστήμες υπαινίσσονται όλα εκείνα τα σχήματα που διακρίνουν ανάμεσα στο «γράμμα» και στο «πνεύμα» ενός κειμένου (π.χ. στην περίπτωση της ερμηνείας της Αγίας Γραφής ή της ερμηνείας των νόμων), ανάμεσα στην παρατήρηση της εξωτερικής συμπεριφοράς και την κατανόηση των κινήτρων ή των στόχων των πράξεων ενός ατόμου (π.χ. στην θεωρία της πράξης), ανάμεσα στα γεγονότα και την ιστορική τους ερμηνεία στην ιστορική επιστήμη κλπ.

3. Στο αίτημα του ανεξάρτητου εμπειρικού ελέγχου των προτάσεων της επιστήμης αντιτάσσεται το σχήμα του ερμηνευτικού κύκλου: δηλαδή η ιδέα της αλληλεξάρτησης

μεταξύ της ερμηνείας του όλου και της ερμηνείας των επί μέρους στοιχείων ενός έργου ή αλλιώς η αλληλεξάρτηση μεταξύ ερμηνευτικής υπόθεσης ενός έργου ως όλου και εκείνων των στοιχείων, βάσει των οποίων τεκμηριώνεται ή ελέγχεται η υπόθεση αυτή. Μια ερμηνευτική υπόθεση σχετικά με ένα έργο Α θα μπορούσε να αποδοθεί ως πρόταση του τύπου: «το έργο Α εκφράζει το νόημα Β». Μια τέτοια πρόταση θα ανέμενε κανείς, σύμφωνα με το πρόγραμμα του λογικού θετικισμού ότι επαληθεύεται βάσει των δεδομένων του κειμένου, δηλαδή μέσω προτάσεων αναφερομένων στην εκφραστική αξία των επί μέρους στοιχείων του έργου αυτού, δηλαδή μέσω προτάσεων του τύπου «το Α₁ εκφράζει το Β₁», «το Α₂ εκφράζει το Β₂», «το Α₃ εκφράζει το Β₃», ... Κατά την πραγματοποίηση ενός τέτοιου ελέγχου αποδεικνύεται ωστόσο ότι οι τελευταίες αυτές προτάσεις για τα επί μέρους στοιχεία ενός κειμένου δεν αληθεύουν παρά μόνο υπό την προϋπόθεση ότι «το έργο Α εκφράζει το Β», δηλαδή υπό την προϋπόθεση ότι η συγκεκριμένη ελεγχόμενη ερμηνεία ισχύει. Ένας τέτοιος κύκλος κατά τον έλεγχο των ερμηνευτικών προτάσεων είναι προφανώς φαύλος (vitiösus), σημαίνει την επαλήθευση μιας πρότασης δι' εαυτής και έτσι αποκλείεται από τον χώρο της επιστημονικής επιχειρηματολογίας. Και εδώ έχουμε λοιπόν να κάνουμε με ένα ασυμβίβαστο με στοιχειώδεις κανόνες επιστημονικής δεοντολογίας και ορθολογικής επιχειρηματολογίας.

Σ' όλες αυτές τις προκλήσεις η παραδοσιακή θεωρία της επιστήμης ετήρησε μια αρνητική και κατά κάποιον τρόπο συντηρητική στάση: αποκλείοντας δηλαδή τις μεθόδους και τα σχήματα αυτά από τον χώρο του επιστημονικού λόγου και απορρίπτοντας έτσι τις επιστήμες που τα επικαλούνται. Στον βαθμό που οι ανθρωπιστικές επιστήμες επέμεναν στην «μέθοδο» της ερμηνείας ως τρόπου επιστημονικής προσέγγισης των αντικειμένων τους, δεν ήτο δυνατόν να αγνωρισθούν από το κυρίαρχο ρεύμα της θεωρίας της επιστήμης.⁷ Η ερμηνεία καταπολεμήθηκε μερικές φορές μάλιστα με θρησκευτικό φανατισμό ως επιστημονική μέθοδος.⁸ Έτσι στην αναλυτική φιλοσοφία της επιστήμης διατηρείται μεν η αρχή της ενότητας των επιστημών, τούτο όμως έναντι του τιμήματος να αποκλεισθεί ένα μεγάλο μέρος των παραδοσιακών, ακαδημαϊκά καθιερωμένων επιστημών, δηλαδή οι ανθρωπιστικές επιστήμες, στον βαθμό που αυτές χρησιμοποιούν ερμηνευτικές μεθόδους, από την περιοχή του επιστημονικού λόγου.

Από την πλευρά τους οι ανθρωπιστικές επιστήμες επιμένοντας στην ιδιαιτερότητα των μεθόδων τους διατύπωσαν την αρχή της «μεθοδολογικής αυτονομίας των ανθρωπιστικών επιστημών» και φιλοδοξώντας έτσι να αναπτύξουν πάνω στην βάση της ερμηνευτικής την δική τους μεθοδολογία. Σε αντίθεση όμως με την αναλυτική φιλοσοφία οι θεωρητικοί της ερμηνευτικής δεν εχρησιμοποίησαν το εργαλείο της λογικής ανάλυσης και ανακατασκευής των προτάσεων που διατυπώνουν και των

7) Πβλ. χαρακτηριστικά τον ίδιο άρθρο: «Bekämpfen Sie das hässliche Lasten-Interpretation! Bekämpfen Sie das noch lässlichere Lasten der richtigen Interpretation des S. J. Schmidt. C = καταπολέμηση του ηθαισίου σπύλλου της σωφιστικής! Καταπολέμηση ακάθην απαίσιοτα σπύλλου της σωφιστικής ερμηνείας!»
 8) Ένας από τους γλωσσικούς και μεθόδους ιδιαίτερα ασυμβίβαστων εκφραστών που τους θέσει ενώ είναι ο Hauke...

λειτουργιών που επιτελούν οι ειδικές μέθοδοι τις οποίες ακολουθούν. Έτσι δεν στάθηκε δυνατόν να προχωρήσουν αποτελεσματικά πέρα από μια - συχνά μεν οξυδερκέστατη, ωστόσο όμως - απλώς διαισθητική (δηλαδή μη-συστηματική) προσέγγιση των μεθοδολογικών ζητημάτων. Η έννοια της ερμηνείας εξακολουθεί να παραμένει μεθοδολογικά σκοτεινή - ή πάντως απέχει πολύ από την ευκρίνεια, με την οποία η αναλυτική φιλοσοφία κατόρθωσε να προσδιορίσει τις έννοιες της δικής της μεθοδολογίας, όπως π.χ. την έννοια της νομολογικής εξήγησης, της επιστημονικής θεωρίας, της παρατήρησης, του εμπειρικού ελέγχου κλπ. ⁹

Οι μεθοδολογικοί προσδιορισμοί της ερμηνείας που αναφέρθηκαν πιο πάνω σε αντικαταβολή προς τους αντίστοιχους όρους της παραδοσιακής αναλυτικής θεωρίας της επιστήμης, κατ' ουδένα λόγον δεν απαρτίζουν ένα ευκρινές, ενιαίο και επιστημολογικά θεμελιωμένο σύστημα θεωρίας της ερμηνείας. Το βασικό για την συστηματοποίησή της γλώσσας κάθε επιστήμης ερώτημα σχετικά με την *λογική δομή* και τις *σημασιολογικές* ιδιότητες (δηλαδή τους όρους επαλήθευσης και διάψευσης, το πεδίο αναφοράς κλπ.) των σχετικών με την ερμηνεία ενός κειμένου προτάσεων δεν έχει απαντηθεί στο πλαίσιο της ερμηνευτικής με επάρκεια. Η καταλυτική πρόκληση του ερμηνευτικού κύκλου δεν έχει λάβει μια ικανοποιητική απάντηση. Με άλλα λόγια το φιλοσοφικό ερώτημα «πώς είναι δυνατή η ερμηνεία;» (υπό την υπερβατολογική έννοια του Καντ) δεν έχει απαντηθεί στο πλαίσιο της μεθοδολογικής ερμηνευτικής ικανοποιητικά. Ο μετασχηματισμός του ερμηνευτικού κύκλου από τον Γκάνταμερ σε έλικα δεν λύνει το πρόβλημα, διότι μεταθέτει το ζήτημα από το αρχικό συστηματικό ερώτημα για τις *σημασιολογικές* ιδιότητες των ερμηνευτικών προτάσεων στο πραγματολογικό ερώτημα της πρακτικής διαδικασίας της ερμηνείας. Παρά τις πραγματολογικές διευκρινήσεις, στο *σημασιολογικό* επίπεδο ο κύκλος εμφανίζεται αναλλοίωτος ως φαύλος, όπως τον περιγράψαμε πιο πάνω αδρά.

Καταλήγω λοιπόν σε μια προσωρινή αξιολόγηση της πορείας της μεθοδολογικής διαμάχης των επιστημών: τόσο το αίτημα της ενότητας της επιστήμης (από την πλευρά της αναλυτικής φιλοσοφίας) όσο και η αξίωση για μεθοδολογική αυτονομία των ανθρωπιστικών επιστημών (από την πλευρά της ερμηνευτικής) παρέμειναν εξ ίσου ανεκπλήρωτα, ενώ εκ των πραγμάτων εξακολουθεί να υφίσταται η αντίθεση μεταξύ των δύο αυτών ομάδων επιστημών.